

Cand. mag. lektor Anne Lindegaard
 Cand. mag. Henriette Vognsgaard
 University College Lillebælt
 Fyns Pædagogseminarium
 Redigeret præsentation på BIN konference, oktober 2007, Island

Gynggang

- Om betydningen af æstetiske dimensioner i børns erobring og brug af sprog

Gyng-gang bruges iflg. den Danske ordbog som et opmuntrende, rytmisk ord til et barn der gynges.
Æstetiske dimensioner henviser til det sanselige, kropslige, rytmiske, metriske, lydlig, billedlig, bevægelsesmæssige jf. Beth Juncker: *Om processen . . .*, Kbh, 2006

Et barn har 100 sprog – og berøves de 99. Det er skidt for barnet, og for de 99 frarøvede sprog og det ene sprog der bliver tilbage, nemlig det verbale.

Her søger vi at vise, hvordan dette ene tilbageblevne sprog i realiteten lever af og med et utal af andre udtryksformer og sammenhænge.

Der er p.t. et urimeligt og ufrugtbart fokus på småbørns udvikling af det verbale sprog, isoleret fra betydningen af såvel øvrige udtryksformer som sociale sammenhænge. Dette fokus udspringer og domineres af en (neo)positivistisk lingvistisk tradition, der betragter sprog som en række elementer og strukturer, relativt uafhængige af andet og andre.

Vores sprogteoretiske udgangspunkt er dialektisk og økologisk¹. Når vi i det følgende har meget opmærksomhed rettet mod det verbale sprog, er det med den samtidige hensigt at få præciseret relevante forbindelser til andre udtryksmåder, samt personlige og sociale sammenhænge. For sprog lader sig ikke meningsfuldt reducere til verbalt sprog.

Hvad sprog er og gør

Sprog er personligt og socialt, kropsligt og mentalt.

Sproget er **personligt**: Med sproget udtrykker jeg mig, verbalt, visuelt, kropsligt, skriftligt. I sproget kan jeg give mine følelser form og udtrykke mine behov. Med sproget kan jeg skrive kærestebreve og digte.

---

¹ Vores grundlæggende sprogteoretiske antagelser pointerer sammenhængen mellem det personlige og det sociale; det kropslige og det mentale og er inspireret af: Jørgen Chr. Bang & Jørgen Døør, *Language, Ecology, and Society*, Continuum, London, 2007

Sproget er **socialt**: Uden socialitet intet sprog. I sproget forbinder mennesker sig med hinanden. Med sproget forbinder mennesker sig i fællesskab med verden. Relationen er begrundelsen for sprog.

Sprog er **kropsligt**: Det er med kroppen verbalsproget skabes. Med åndedræt og mavemuskler producerer vi den understøttende luftstrøm. Med strubehoved og stemmelæber foretager vi den første regulering af luftstrømmen. I mundhulen, med tungen og læberne finpudser vi lyden – som så bæres ud af luftstrømmen. Med mimikken bekræfter vi betydningen (eller benægter den). Med arme og hænder gestikulerer vi. Med øjnene fortæller vi det hele. Børn hopper, danser og synger for overhovedet at få det sagt.

Sproget er **mentalt**: I sindet mærker vi behovet for at få det sagt. Og frustrationerne når vi ikke kan få det ordentligt frem. Lettelsen og optimismen når det lykkes. I sindet mærker vi betydningen af det der bliver sagt: Vi bliver glade, kede af det, vrede, trætte. Når børn får skældud, synes de at de voksne slår med stemmen.

Sprog åbner og lukker. Med sproget kan vi invitere andre ind i udforskninger og forsøg på forståelser. Vi kan lave venlige fællesskaber – og meget sjovt. Og med sproget kan vi lukke; os selv og verden. Vi kan lyve, benægte. Vi kan give hvert eneste spørgsmål ét færdigt svar. Og vi kan gøre det uden at ville det; uden at vide det.

Sproget er min identitet – og min maske. Mit sprog er tæt på mine hjerterødder, mit åndedrag og mit pulsslag. Mit sprog er mine forældres - hvis jeg er heldig - og mine legekammeraters, min glæde og min sorg. I mit sprog er min tilblivelse og mine drømme. Bag sproget kan jeg gemme mig; bruge fremmede ord og andres diktion. Jeg kan gøre det med vilje - og for sjov. Og jeg kan gøre det, fordi jeg bliver presset til det.

Sprog sætter spor. Med sproget kan jeg udtrykke mig og erindre; fortælle fortællinger, tegne hvad jeg ser, synge hvad jeg drømmer og hoppe af glæde.

Sprog lever i og af brugen, i og af relationen, i og af kroppen - og kan ikke meningsfuldt reduceres til isolerede, formelle elementer som fx lyd eller ordforråd. Når vi skal støtte børnene i deres tilegnelse og produktion af sprog, må vi gøre det med respekt for børns erobringsformer:

”Du skal ikke gøre som jeg gør, men som jeg siger”, håber vi fromt besværgende, velvidende at det forholder sig omvendt: Børn lærer gennem aktiv efterligning og eksperimentering; ofte modsat sproglig instruktion. Vi gjorde det selv som små; vi så egne børn blive til på den måde; vi konstaterer det gang på gang i det personlige liv og i institutionerne. Børns læreprocesser er

domineret af lyst og nødvendighed: De gør hvad de gør, fordi det er sjovt og giver mening; her hvor de er.

Børns selvfølkelige udvælgelseskriterier bunder i, om det kan bruges i legen, og glæden ved sproget opstår i det ekstra-sproglige²: Krop, sanser, fællesskaber, leg, eksperimenter.

Børn ville ikke udvikle sprog, hvis ikke der blev talt med dem, og hvis ikke de syntes det var vigtigt.

Spædbarnet efterligner koncentreret den voksnes leg med tungen; som 6-måneders øver barnet sig fornøjet på alverdens lyd, og kort efter har det opfanget hvilke lyd der gør nytte lige her som fonemer, hvorefter de andre mister betydning og forsvinder.

Tonefald og lydsammensætninger trænes ihærdigt, og der vrøvles og rimes og grines og synges og hoppes og gynges. Krop og sprog hører spiralisk sammen: En kropslig sansning giver noget på hjerte, og tungen kommer på gled. Der eksperimenteres på livet løs med lyd og betydning.

Eksperimenterne foretages i dialogisk samvær og leg med andre børn og med voksne: Når barnet siger ”gynggang”, henviser det selvfølgelig til en genstand og en aktivitet, men vi understreger at barnet samtidig eksperimenterer med sin egen betydning: ”Mon nogen vil snakke med; mon nogen ovenikøbet vil gyng mig?” Der leges med frydefulde lydsekvenser (prøv selv!), så når vi har valgt denne titel, er det fordi gynggang netop rummer det hele – og fordi det er så godt at finde sig en fredelig beskæftigelse i nærheden af gyngende børn og høre hvad disse gyngende bevægelser bliver medskabere af, fx synger børn ofte når de gynger. Bevægelserne er båret af rytme og poesi.

Sprog er ikke bare sprog - men kan som tidligere antydnet (være) så meget forskelligt: Løgnagtigt, udsældende, fremmedgørende, nedgørende, tillukkende³. Og sproget lever i og af de relationer og den kropslighed, det erobres og udvikles af. Vi må altså grundigt overveje vores forhold til børnenes sprog og kropslighed og vores relationer.

Vi henter inspiration fra anerkendte autoriteter, nemlig FN og Jürgen Habermas. I artiklerne 12 og 13 i Børnekonventionen⁴ tales om børns ret til frit at udtrykke meninger og følelser – og få dem respekteret. Og til frit at vælge hvordan de vil udtrykke sig.

² Her er vi inspireret af Flemming Mouritsens forståelse af børns verbale udtryksformer, jf. fx *Legekultur*, 1996

³ Ydermere kan vi tilslutte os Wittgenstein, når han påpeger sprogets uundgåelige, hegemoniske forbundethed med dominerende verdensanskuelser, se f.eks. *Filosofiske undersøgelser*, Gyldendal, 1971

⁴ <http://www.boerneraadet.dk/fn/s++børnekonvention/børnekonventionens+artikler>

Habermas⁵ sætter dette i dialektisk spænd ved at foreslå at sproget bygger på og bidrager til: Respekt for forskelligheder, demokrati og et oplyst samfund. Det vil bl.a. sige, at børnene må udvikle verbalsproglige kompetencer der inspirerer dem til at indgå i en demokratisk dialog i en globaliseret verden. Og i en samtidig bevægelse må vi anerkende børns ret til at udtrykke sig fabulerende gennem andre sprog og medier, som de selv måtte vælge dem. Her ligger en af vores store udfordringer: At sikre rum for dette, og at anerkende og respektere gyldigheden af det.

Det betyder, at vi især skal være hjælpsomme overfor børnene, når de øver sig på:

- at udtrykke deres følelser og meninger – også når de er besværlige og upassende
- at udtrykke deres behov – også når de er besværlige og upassende
- at lytte respektfuldt til andres følelser, behov og meninger – også når de...
- at anerkende og respektere forskellige dialekter og fremmed accent.

Det sker ofte gennem den kropslige, legende, fabulerende, fortællende, lystfyldte form som er central i børns erobningsprocesser. Vi kan støtte børnene i deres erobring⁶ af et frugtbart og følsomt sprog gennem:

- relationer til lyttende, respektfulde voksne – der regner med at børnene har gode grunde til det de gør og siger. Og som selv har betydningsfulde ting på hjerte som de gerne vil dele med børnene
- masser af mulighed for gyngning og syngning og hopning og rimning og pjatning og klatring og dansning og malning og remsning og rulning
- fællesskaber med andre børn
- leg
- fred – fri for voksnes kontrollerende, regulerende indgriben

Alt sammen forhold der har betydning i klassisk dansk småbørnspædagogik⁷, som vi f.eks. kender den fra byggelegepladserne, Okker Gokker, Bernhard Christensen⁸, sanglegene, flyverdragten⁹,

---

⁵ Jf. J. Habermas i, *Teorien om den kommunikative handling*, Ålborg Universitetsforlag, 1981

⁶ Med udtrykket ”erobring” ønsker vi at betone det aktive, lystbetonede og produktive – og deler bl.a. tradition med Niels Mors i *Sprog som værktøj og legetøj*, Århus, 2007

⁷ Som den bl.a. beskrives i: Lise Ahlmann m.fl., *Ni pionerer i dansk pædagogisk historie*, Dansk Pædagogisk-Historisk Forening, 2001

⁸ Jf. Bernhard Christensen, *Mit motiv*, Gyldendal, 1983

sandkasserne, de afskærmede kroge, ude som inde, udklædningstøjet, fortællingerne mm. En pædagogik der også satte spor i pædagoguddannelsen med dens relativt store andel af musiske fag. Det var ikke primært med henblik på at støtte børns sprogerobring, for også her var pointen at sprogerobringen opfattes som en del af livserobringen og ikke som et isoleret system.

Ligesom det er en pointe, at børn af anden etnisk oprindelse end dansk har nøjagtigt de samme behov. Måske bare i lidt højere grad fordi de ofte tumler med flere problemer. Måske er det også nødvendigt at understrege betydningen af børnenes modersmål¹⁰ – dels fordi modersmålet for alle mennesker har vital betydning, dels fordi et sikkert modersmål er en nødvendig forudsætning for tilegnelsen af 2. sproget.

Hvad er det så, der er på færde lige nu? Hvad er mainstream? Og hvem sætter dagordenen? I børnehaverne, med deres læreplaner og sprogvurderinger; i pædagoguddannelsen, med dens aktuelle nedprioritering af de musiske fag og tilsvarende opprioritering af såkaldt akademiske dyder og sproglig korrekthed?

Spørgsmålet besvares ofte med et enkelt ord: PISA – men også PISA er jo blot del af en større tendens, der manifesterer sig på ethvert niveau i uddannelsessystemet og institutionsverdenen, og som bl.a. kendes på krav om ”evidensbasering” og standardiserede tests. Det giver vind i sejlene til en neopositivistisk videnskabsteori, og så bliver tendensen selvkørende. For det er klart at noget egner sig rigtig godt til standardiserede tests, der kan behandles digitalt i en fart, og som er opbygget sådan at der identificeres mangler, der tilsyneladende egner sig til systematisk træning. Vupti; enkelt og overskueligt – og man har virkelig passet sit nyformede arbejde!

I en lidt større sammenhæng argumenteres der med nationens overlevelse i den globale konkurrence, og så bliver alvoren jo tydelig for enhver. Derudover hænger det selvfølgelig sammen med vores kulturs dominerende dualisme mellem hoved og krop – og generelle nedvurdering af det kropslige til fordel for det verbalt abstrakte - se fx bare skoleskemaet for en 7-årig.

---

⁹ Se Ning de Coninck Smith: *Legepladser og byudvikling i København 1830-1930* i 'At lære og være', 1990

¹⁰ Se f.eks. Thomas, W. & Collier, V. *A National Study of School Effectiveness for Language Minority Students' Long-term Academic Achievement*, Centre for Research on Education, Diversity and Excellence (CREDE), 2002.

www.crede.ucsc.edu.

Samt: Francois Grin, *Economic Aspects of Mother Tongue and Bilingual Education*,

Paper presented at the Conference "Mother tongue and bilingual education", København, 28-29 November, 2007

For børnehavebørn i Danmark hedder en af konsekvenserne sprogvurdering¹¹, og der vurderes først og fremmest hvad der kan tælles, måles og behandles digitalt: ordforråd og norm-lyd. Opfølgningen af vurderingen er endnu uklar, men mon ikke det sandsynligvis bliver i form af forskellige sprogtræningsprogrammer. Så er vi ovre i tilrettelagte læringsprocesser som reducerer børnene til elever og sproget til kategorier – som dræner den nødvendige og vitale lyst, leg og eksperimenteren ud af processerne.

Det er næppe uden grund at Danmarks kulturminister Brian Mikkelsen taler om kulturkamp. For det er det jo. Her gælder det kampen mellem børns egenkultur og voksnes småsure reguleren. En kamp der udspiller sig i forskningen, i institutionerne og på seminarierne. Dette hænger - ikke overraskende – sammen med den enstrengede, markedsorienterede, uddannelsespolitiske mainstream, som bl.a. muliggør at interessen for børns sprog kan domineres af en snæver enkeltfaglig, lingvistisk metodik.

Denne dominans må brydes gennem et forpligtende og engageret samarbejde mellem institutioner, seminarier og forskningsinstitutioner - med udgangspunkt i børns sprogerobringsprocesser i hverdagslivet og med inddragelse af flere relevante teorier.

---

¹¹ Se:

<http://www.familiestyrelsen.dk/fileadmin/Filer/PDF/Sprogvurdering/Fra%20vurdering%20til%20paed%20praksis.pdf>